

Aarhus
Symfoni
23/Orkester
/24

Thorvaldsdottir, Sjostakovitj, Järventausta og Mahler

SOLFALD

29. februar 2024 kl. 19.30
Symfonisk sal • Musikhuset Aarhus

PROGRAM

Anna Thorvaldsdottir (1977-)

ARCHORA (2022)

20 min.

Dmitrij Sjostakovitj (1906-1975)

Cellokoncert nr. 1 (1959)

30 min.

- 1 Allegretto
- 2 Moderato
- 3 Cadenza
- 4 Allegro con moto

P A U S E

25 min.

Joel Järventausta (1995-)

Sunfall (2020)

20 min.

Gustav Mahler (1860-1911)

Adagio fra Symfoni nr. 10 (1910)

25 min.

Varighed i alt ca. 120 min.

MEDVIRKENDE

Eva Ollikainen

DIRIGENT

Jakob Kullberg

CELLO

SOLFALD

af Christina Blangstrup Dahl

Nye nordiske klange møder Sjostakovitjs rå, heftige fortvivelse og Mahlers sidste toner: Kontrasterne er store i denne koncert, som graver dybt ned i sjælens undergrund.

De to nordiske værker springer ud af det nordiske landskab og natur: Joel Järventaustas solmættede finske toner møder Anna Thorvaldsdottirs vibrerende islandske undergrund. Højenergisk og primært. Musik, der som tektoniske plader bevæger os helt ned i vores grundvold.

Der er altid næsten altid et møde med døden i Mahlers musik – og dens modsætning: Den næsten uudholdeligt fuldendte skønhed. Det oplever vi i sin reneste form i adagioen fra den 10. symfoni, Mahlers sidste værk.

Sjostakovitjs første cellokoncert er en af de stærkeste og mest udtryksfulde koncerter, der nogensinde er skrevet for instrumentet. Musikken er som en vulkan af blotlagte følelser og stiller ekstreme tekniske såvel som musikalske krav til solisten. Derfor har vi fået Jakob Kullberg til at spille koncerten – en dansk cellist, der er ekspert i celloens ekstremer.

Denne koncert har en meget stor plads i musikchefens hjerte: ”Hvis du vil leve og opleve, aktiveres og eksploderes af musik med mod, stærke farver, kraft

og den dér utæmmede livsvilje som du måske har savnet, så er det den her koncert, du skal vælge,” siger musikchef Jesper Nordin. ”Her er ingen hygge, magelighed eller komatøs sofatilværelse; her arbejder 70 mennesker sammen på scenen med fire enestående komponister om at berige dit liv med musik til alle tænkelige virkeligheder.”

Thorvaldsdottir: ARCHORA
ARCHORA af Anna Thorvaldsdottir er et værk, som dirigent Eva Ollikainen glæder sig meget til at dirigere igen: ”Anna har en utrolig evne til at røre os meget dybt med sin musik. I den forstand er hun som en moderne Bach for mig: Ren, dyb og helende. Det er ikke underligt, at hun er en af de mest eftertragtede nutidige komponister i verden lige nu, og den mest succesrige islandske komponist nogensinde.”

Musikken i ARCHORA er en enorm, langsom bevægelse som af tektoniske plader fra Thorvaldsdottirs islandske hjemland. Majestætisk, bjergtagende og imponant – et økosystem af klange og teksturer.

Værket blev første gang opført til en Proms-koncert i 2022 – den brændende varme sommer, hvor London blev ramt af den ene hede bølge efter den anden, og landet var i undtagelsestilstand på grund af heden. Derfor blev værket en sær spejling af sine omgivelser.

Her fortæller Anna Thorvaldsdottir om sit værk: ”Inspirationen bag værket er ideen om en ur-energi og et allestedsnærværende parallelt univers – en verden, der er på en gang velkendt og fremmed, statisk og i stadig forandring, ingen steder og alle steder på samme tid. *ARCHORA* cirkler omkring ekstremerne på spektret mellem ur-skabelsen og dens efterglød, og konflikterne mellem disse elementer, som ikke desto mindre grundlæggende set er en og det samme. Eftergløden stammer fra ur-skabelsen, men de har mistet forbindelsen til hinanden og oplever hinanden individuelt som modsatrettede kræfter i stedet for at være en og det samme.”

Eva Ollikainen har som chefdirigent for Islands Symfoniorkester en stærk islandsk forbindelse, og hun dirigerede desuden premieren på *ARCHORA* i Royal Albert Hall. At spille værket i en så stor koncertsal var dog ikke uproblematisk, fortæller hun. Derfor glæder hun sig til at spille værket i Symfonisk Sal; størrelsen her passer nemlig noget bedre til værket: ”Oplevelsen af at høre *ARCHORA* i Musikhuset Aarhus vil være meget anderledes end i Royal Albert Hall: Udfordringen med at opføre et stykke, der mestendels er skrevet i meget svage dynamikker i en sal med plads til 6000 mennesker var enorm. Vi var nødt til at opgradere vores dynamiske valg og artikulationer ret dramatisk der, så jeg ser meget frem til at fremføre det i mere intime rammer. Symfonisk Sals fremragende akustik kommer til at ligge

meget bedre for musikken,” siger Eva Ollikainen.

Sjostakovitj: Cellokoncert nr. 1

Fire dage. Så lang tid tager det at lære Sjostakovitjs første cellokoncert. Ja, altså hvis man er Mstislav Rostropovich (men det er der nu ikke mange, der er). Når I har hørt koncerten vil I forstå, hvorfor dette er et helt, helt vanvittigt forehavende: Koncerten stiller enorme krav til sin solist. Sjostakovitj skrev koncerten til sin gode ven Rostropovich, der som bekendt var en overlegen cellist. Teknisk er den hundesvær, og følelsesmæssigt skal solisten helt ud i både den afgrundsdybe sorg og satirens hæsligste grimasser.

Første sats er pågående og insisterende; sine steder genlyder krigens luftalarmer i celloen. Det enkle lille tema bliver gennemgående – ikke bare i denne sats, men i hele koncerten. Det er let at finde, for det er de allerførste fire toner, som man hører i koncerten. Sat sammen med en militaristisk rytme i træblæserne er det koncertens hjerte, man hører her. Det er en sarkastisk leg, som meget hurtigt bliver til rå alvor. Satsen emmer af desperation og undertrykt vrede, der eksploderer i en vulkan af blotlagte følelser. Musikken er frenetisk og hvileløs, og satsen slutter eftertrykkeligt.

Kontrasten til anden sats' begyndelse er enorm – de blide strygere og hornsoloen er som længslen efter en anden verden. Musikken er mørk, afmægtig og fortvivlet. Duetten mellem cello og klaver sidst i satsen er som et

spøgelsesagtigt ekko fra dødsriget, som om Sjostakovitj med celloens hviskehøje toner sætter selve stilheden i musik. Det er også den eneste sats, hvor vi ikke hører det pågående tema, der ellers går igen i hele koncerten. Satsen går direkte over i næste sats.

Tredje sats er egentlig slet ikke en sats, men én lang kadence, altså en friere solopassage. Den er en hel koncert i sig selv, og musikalsk såvel som teknisk er det en forbløffende tanke, at også denne sats var en del af det, som Rostropovich lærte (udenad!) på blot fire dage. Musikken er ekstrem, både i sine musikalske og tekniske krav til solisten, og man kan ikke lade være med at føle, at den også er ekstremt intim. Det virker, som om vi får et blik direkte ind i Sjostakovitjs blotlagte sjæl – eller er det det undertrykte sovjetiske folks rædsler, som her bliver fremkaldt i musik?

Kadencen går lige over i sidste sats, der tager vildskaben fra kadencen op, bærer den videre og forstærker den. Vi får bidder af temaet fra første sats, og satsen skifter mellem dybeste alvor og hånlige latter. Et sted får vi ovenikøbet sarkastiske referencer til den sentimentale georgiske kærlighedssang ”Suliko” – efter sigende Stalins yndlingsang. Den gode Sjostakovitj levede livet farligt; selv her seks år efter diktatorens død var det en risikabel sag at gøre grin med en sovjetleder. Men Sjostakovitj befandt sig i en af de perioder, hvor han var inde i varmen hos styret, så han vovede det alligevel. Satsen er som en infernalsk dans

med djævlens (som Sjostakovitj livet igennem plejede omgang med i form af diktaturets meningsløse krav). Som en by – eller en sjæl – under bombardement.

Hvad der mangler i denne beskrivelse af cellokoncerten er naturligvis Sjostakovitjs egne ord. De mangler næsten altid; Sjostakovitj var livet igennem en linedanser, der balancerede mellem musikkens kunstneriske nødvendighed på den ene side og diktaturets krav på den anden. Derfor er musikken også altid det endegyldige vidnesbyrd – og i tilfældet med den første cellokoncert: Et vidnesbyrd så stærkt og uimodsigeligt, at det så rigeligt taler for sig selv.

Järventausta: Sunfall

Sunfall er inspireret af et maleri af Thomas Moran med titlen “Fiercely the Red Sun Descending/Burned His Way Along the Heavens” – altså “Heftigt sænker solen sig/Brænder sin vej gennem himlene”. Billedet er en glødende solnedgang over havet i et væld af orange og gule farver. Samtidig læste komponisten bogen *Blood Meridian* af Cormac McCarthy, og *Sunfall* er et forsøg på at forvandle billederne fra de to værker til musik.

Tæt på er solen fare og varme, hvilket man hører i de mere dramatiske passager af *Sunfall*. Zoomer man derimod ud giver solen fred, lys og skønhed, hvilket afspejler sig i værkets mere fredfyldte og melodiske passager. Hvis det lyder meget bogstaveligt, så er der en grund til det: Järventausta har synæstesi, altså den

tilstand, hvor sanserne blandes, således at man eksempelvis hører farver og ser klange. ”Jeg bliver meget inspireret af farver og andre indtryk uden for musikken,” har han sagt i et interview. ”Jeg tror, at det er derfor, dette billede talte til mig. Det virker både dramatisk og fredfyldt på samme tid.”

Synæstesien påvirker komponistens værker helt ned i grundelementerne. Eksempelvis er dissonanser (altså klange, der skurrer) mere mudrede i farven end velklingende akkorder. ”Det er derfor, jeg har en tendens til at skrive – måske ikke tonal musik, men jeg bruger mange tonale nuancer eller elementer,” siger Joel Järventausta.

”Järventaustas tonesprog er fascinerende,” fortæller aftenens dirigent Eva Ollikainen. ”Det skildrer til tider den voldsomme og ødelæggende side af solen, og andre gange den maleriske og rolige side af den.”

Værket er skrevet på landet under den første corona-nedlukning i 2020, hvor den nedgående sol ofte var Järventaustas ledsager de mange aftner, hvor han komponerede.

Mahler: Adagio fra Symfoni nr. 10

Begyndelsen på enden. Det sidste værk fra en mand, der på en måde altid lød, som om han skrev sidste værker. Med andre ord: Der er altid næsten altid et møde med døden i Mahlers musik. Der er næsten også altid et møde med det modsatte – hvad det så end er; i Mahlers

værker er det ofte et blik ind i den næsten uudholdeligt fuldendte skønhed, som musikken åbner i hans hænder.

Faktisk kan man sige, at vi denne gang får et tilbageblik fra hinsides døden. Mahler nåede nemlig ikke at skrive sin 10. symfoni færdig, og derfor har vi kun adagioen i komplet form i dag. Den er også skrevet under svære vilkår: Mahlers hjerte blev stadig svagere – både fysisk og romantisk, kan man fristes til at sige. Ved siden af sin hjertesygdom opdagede Mahler nemlig, at hans kone var ham utro. Faktisk hedder en af de ufuldendte satser ”Purgatorio”, altså skærsilden. På den sidste side af partituret skrev han ”At leve for dig! At dø for dig!” og under den allersidste frase skrev han ”Almschi” (hans kælenavn for Alma, hans kone).

Musikken begynder der, hvor den 9. symfoni sluttede: I en langsom sats af så stor skønhed, at man næsten ikke kan rumme det. Mahlers langsomme satser er altid et blik ind i det ypperste, som musikken kan, følelsesmæssigt såvel som klangligt. Og apropos det klanglige: Hen mod slutningen kommer orglet ind, da musikken svulmer til et stort klimaks. Eller rettere, sådan lyder det. Men der er slet ikke noget orgel; Mahler har bare fået symfoniorkestret til at lyde som et mægtigt koncertorgel.

Piccolofløjten får det sidste ord, og hvilket ord. I sin sparsomhed er klangen tæt på at være ikke-toner, ikke-musik. Adagioen er et farvel til livet – og et farvel til den romantiske musik, som

Mahler lagde i graven, netop fordi han elskede den så højt.

Bonusinformation: Der findes faktisk en fuldendt version af Mahlers 10. symfoni – ja, endog op til flere forskellige. Men man spiller især versionen, som blev skrevet færdig af den engelske musikforsker Deryck Cooke. Selvom

Cooke tog udgangspunkt i Mahlers skitser kan vi naturligvis ikke vide, om Mahlers version ville have lydt på samme måde. Ud over denne sats har vi nemlig kun skitser; resten tog Mahler med sig i graven.

Rigtig god koncert.

ET VULKANUDBRUD AF FØLELSER – SJOSTAKOVITJS FØRSTE CELLOKONCERT

Når en stor instrumentalist dukker op på den musikalske scene, afføder det ofte en række værker dedikeret til den pågældende kunstner. Således også med Sjostakovitjs første cellokoncert, der er dedikeret til verdensfænomenet Mstislav Rostropovitj.

Peer Kjær Andersen skriver om Sjostakovitj på vores hjemmeside – læs artiklen under ”Baggrundshistorier”.

AARHUSSYMFONI.DK

Eva Ollikainen DIRIGENT

Eva Ollikainen har siden 2020 været kunstnerisk leder og chefdirigent for Islands Symfoniorkester. Hendes seneste gæsteoptrædener omfatter koncerter med Los Angeles Philharmonic (i både Walt Disney Hall og Hollywood Bowl), Baltimore Symphony Orchestra, Staatskapelle Dresden, Wiener Symphoniker, BBC Symphony Orchestra, Tokyo Metropolitan Symphony Orchestra, Royal Scottish National Orchestra og Det Kongelige Teater i København.

Hun fungerede som chefdirigent for Nordisk Kammerorkester i 2018-2021, og et af højdepunkterne i sidste sæson var hendes debut ved The Proms med BBC Philharmonic – med verdenspremieren på netop Anna Thorvaldsdottirs *ARCHORA*.

I sidste sæson besøgte hun også Baltimore Symphony Orchestra, National Arts Center Orchestra i Canada, Orchestre National de Belgique og Helsinki Philharmonic. Udover en omfattende turné i Storbritannien med Islands symfoniorkester dirigerede hun også BBC Philharmonics 100-års jubilæumskoncert.

Eva Ollikainen er en hyppig gæstelærer på Sibelius Akademiets dirigentuddannelse, og i sin første sæson som kunstnerisk leder for Islands Symfoniorkester grundlagde hun Dirigentakademiet for unge musikere i Island. I denne sæson giver hun desuden masterclasses på Peabody Institute ved Johns Hopkins University og Det Kongelige Danske Musikkonservatorium.

Jakob Kullberg CELLO

Jakob Kullberg er en af de mest mangefacetterede danske instrumentalister. Han har vundet international anseelse for sine fremførelser af nyskreven cellomusik, har vundet to P2-priser, været nomineret til en Gramophone Award for CD'en "Momentum", blev nomineret til Nordisk Råds Musikpris i 2021 og er kendt for sine meget personlige og frygtløse fortolkninger. Han er med andre ord en musikalsk persona på nutidens internationale musikscene, der overskrider den etablerede forestilling om "den klassiske cellist". Han har et nært samarbejde med Per Nørgård, hvis celloværker de sidste 20 år alle har været skrevet specifikt til Jakob Kullberg. Han arbejdede også tæt sammen med den finske komponist Kaija Saariaho, som ligeledes har skrevet værker til ham.

Han krydser ofte genregrænser, og han har både indspillet et jazzalbum og et album, hvor han synger, samtidig med at han spiller cello.

Jakob Kullberg optræder regelmæssigt med orkestre som Royal Philharmonic Orchestra, BBC Philharmonic, Bergen Filharmoniske Orkester, Sinfonia Varsovia, Tallinn Kammerorkester samt de danske, svenske, norske og finske symfoniorkestre og sinfonietter. Han er i gang med et stort indspilningsprojekt med BBC Philharmonic Orchestra, der omfatter fem cellokoncerter. Han er netop blevet udnævnt til kunstnerisk ansvarlig for Århus Sinfonietta og er professor i cello på Royal College of Music i London samt kunstnerisk leder af Open Strings Academy.

KONCERTBESÆTNING

VIOLIN I

Ian van Rensburg
Cristian Chivu Ivan
Johanna Tolvanen
Alexandru Radu, kontrakt
Thea Clemson Andersen
Todd Cadieux
Katrín Djordjević Sønnichsen
Matthias von Niessen
Nadia Kornilova
Hayato Ishibashi
Theo Dan, kontrakt

VIOLIN II

Marta Wisniewska-Mruk
Nefelina Musaelyan
Birgitte Bærentzen Pihl
Erik Søndergaard Jensen
Vibeke Lund Nielsen
Søs Nyengaard
Pernille Jönsson Nüchel
Jens Astrup
Peter Clemson Steensgaard
Violina Petrova, kontrakt
Olga Rosca Marcov, assistent

BRATSCH

Luminita Marin
Zane Kalnina
Nikolaj Lind Pedersen
Christine Hagge Larsen
Lars Kvist
Lise Pehrson
Morten Møller, kontrakt
Robert Karlsson, assistent

CELLO

Brian Friisholm
Jens Lund Madsen
Ananna Lützhøft
Fang-Yu Liang
Anne Hall, kontrakt
Rebecca Fuglsig, assistent

KONTRABAS

David McIlfratrick
Samuel Beck-Johnson
Christian Jørgensen
Frank Christensen
Marike Grüttner, assistent

FLØJTE

Lena Kildahl Larsen
Toril Vik Kjøller
Judith Wehrle

OBO

Oliver Nordahl
Malene Bjerg Poulsen
Lisa Anna Gross

KLARINET

Vibeke Kærsgaard Lembecke
Kristian Flagstad
Fátima Trives-Escolano, assistent

FAGOT

Maksim Karpinskii
Eric Beselin
Harald Tørring Svendsen, assistent

HORN

Lisa Maria Cooper
Jari Kamsula
Klaus Gottlieb
Héctor Manuel Escudero Aguilar, kontrakt

TROMPET

Kim Hansen
Anders Kildahl Larsen
Boris Kertman, assistent
Thor-Erik Gilbert Langseth, assistent

BASUN

Fabrice Godin
Christian Tscherning Larsen

BASBASUN

Jens Vind

TUBA

Carl Boye-Hansen, assistent

PAUKER

Nikolai Petersen

SLAGTØJ

Anders Lynghøj
Malte Vendelby, kontrakt
Christian Back Kirkegaard, assistent

HARPE

Sophia Warczak, assistent

KLAVER

David Strong, assistent

AARHUS SYMFONIORKESTER

Vær med til at støtte

Bliv medlem af
Aarhus Symfoniorkesters Venner

Husk at
venneforeningen holder
gratis optakt for alle før
hver torsdagskoncert.

Se programmet på
www.asov.dk

Optaktsholder 21. marts 2022:
Matthias von Niessen, violinist i ASO

Medlemskab giver
fri adgang til særlige
prøver/generalprøver,
gratis medlemsblad
samt uvurderlig støtte
til byens orkester.

Meld dig ind på
www.asov.dk

eller ved henvendelse til formand
Tove Christensen, dr. med.
asov.tc@gmail.com

God fornøjelse!

Bare koncentrer dig om musikken

Bagefter skal vi nok opdatere dig med de **vigtigste nyheder**

Jyllands-Posten

MUSIKHUSET

→ musikhuset.dk

*KØBENHAVNS
DRENGEKOR
JOHANNESPASSIONEN*

24. marts • Symfonisk sal

*LONDON
SYMPHONY
ORCHESTRA
RAVEL, BARBER OG WILLIAMS*

28. april • Symfonisk sal